

Van gemeentewege begraven

In een wereldstad als Amsterdam overlijden jaarlijks duizenden mensen. Verreweg de meesten krijgen een gewone uitvaart, geregeld door familie en vrienden. Van een kleine groep zijn geen nabestaanden bekend: zij overlijden vaak alleen. Dat kan een dakloze zijn, een baby die in een park wordt gevonden, een toerist die in de gracht valt, een oudere die soms langere tijd thuis dood ligt of in een ziekenhuis overlijdt. Dan wordt het Team Rampen, Uitvaarten en Pension (TRUP) van de gemeente ingeschakeld en worden de doden 'van gemeentewege begraven', vaak op begraafplaats Sint Barbara.

TRUP huist in een prachtig grachtenpand en rond de tafel zitten teamleider Bert Kiewik en medewerkers Ton van Bokhoven en Gerald Rosenberger. Het blijken mensen die met veel betrokkenheid de nabestaanden proberen te achterhalen. Soms zijn er zeven meldingen op een dag, dan weer dagenlang geen. Hollen of stilstaan en nooit eentonig. 'Het is dankbaar werk', zegt Van Bokhoven. 'Je leert hier wel om van het leven te genieten', vindt Kiewik.

Sint Barbara op de gelijknamige begraafplaats in Amsterdam, die waakt over bekende en onbekende doden.

Graven van onbekenden en een alsnog geïdentificeerde overledene.

Nalatenschap?

De eerste taak is om familieleden/nabestaanden op te sporen om die op de hoogte te brengen van het overlijden en te vragen de uitvaart te regelen. Op de tweede plaats komt het in kaart brengen van de financiële positie van de overledene: kan hij of zij de uitvaart zelf betalen? Want niet elke overledene is armlastig; er kan genoeg op de bankrekening staan of in een oude sok zitten. Ook is er soms een goede uitvaartverzekering. Met de gemeenteraad heeft het team afgesproken om eventuele nabestaanden niet meteen op de nek te springen voor de financiering. 'Die zijn vaak ook in de war of hebben al vele jaren geen contact,' weet Kiewik. Liever gebruiken ze de route van de nalatenschap: als later blijkt dat er toch geld is, wordt de uitvaart hiervan vergoed.

Als iemand thuis is overleden en de politie of GGD (Geneeskundige en Gezondheidsdienst) vermoedt dat er geen nabestaanden zijn, wordt de gemeente gebeld. In de woning (de overledene is dan altijd al weg) zoekt het team naar papieren en afschriften. 'Meestal weten we binnen twee minuten waar dat ligt', zegt Kiewik. De tafereel die ze soms aantreffen zijn bekend van de tv-serie Adam en Eva, waarin Adam bij dit team werkt. Hongerige katten worden bij een kennis gestald, de buurman krijgt het aquarium met goudvissen.

Vindplaats

Van de ongeveer 450 meldingen die TRUP per jaar krijgt, vallen er zo'n honderd weer af: daarvan blijken er toch nabestaanden te zijn die de uitvaart op zich nemen. Behalve in de basisadministratie van gemeenten zoekt het

team op allerlei manieren: ‘Zelfs de kruidenier in Tietjerksteradeel bellen we om te vragen of hij die bewoner nog heeft gezien. ‘Want de overledenen kunnen overal vandaan komen. Uitgangspunt is: de ‘vindplaats’ bepaalt waar iemand begraven wordt. Dus de Rus die naar Amsterdam komt om zelfmoord te plegen of de oude Fries die hier alleen overlijdt, ze worden in Amsterdam begraven.

Als iemand geen familie heeft, wil dat niet zeggen dat hij/zij niemand kent. Zo was onlangs op De Nieuwe Ooster de uitvaart van een vluchteling. Er kwamen honderden mensen, maar niemand kon of wilde de uitvaart betalen’, zegt Kiewik. Het team heeft een duidelijke regel: met één persoon worden afspraken gemaakt over de uitvaart, anders wordt het een chaos. Elke arme overledene krijgt een sobere maar waardige uitvaart. Vier dragers, een rouwauto, bloemen met een lint maar zonder tekst op een eenvoudige kist en koffie na. En een algemeen graf voor tien jaar (wettelijk voorgeschreven), zonder monument, maar met grafgroen. ‘Het is een laatste saluut.’

De verhoudingen tussen de gemeente, de uitvaartondernemer en Sint Barbara zijn goed. Voormalig beheerder Johan Degenkamp prijst de stad voor de nette wijze waarop zij omgaan met doden zonder familie. De gemeente vindt het prettig met de empathische en flexibele familie Degenkamp zaken te doen. Elke drie jaar kiest de gemeente (‘na een aanbesteding volgens Europese richtlijnen’) een uitvaartondernemer die de uitvaarten mag verzorgen. Dat levert nu ‘een vlijmscherpe prijs’ op met Uitvaartcentrum Zuid. Maar: ‘Als later blijkt dat iemand de uitvaart wel kon betalen, uit de nalatenschap, dan krijgt de uitvaartondernemer alsnog de particuliere prijs vergoed.’

Als niet binnen zes werkdagen na het overlijden een nabestaande is gevonden, kan uitstel van begraven worden

aangevraagd. Dat is dan voor onbepaalde tijd. Naar welke begraafplaats iemand gaat, bepaalt de gemeente en kan afhangen van de plek waar iemand woonde: iemand uit Noord zal eerder op De Nieuwe Noorder terechtkomen. Het hoeft geen *gemeentelijke* begraafplaats te zijn. Ook *begraven* is niet altijd vanzelfsprekend: als iemand duidelijk heeft aangegeven gecremeerd te willen worden, dan gebeurt dat.

Herbegraven

De gewoonte om ‘van gemeentewege te begraven’ komt voort uit de optie dat een overledene eventueel herbegraven kan worden (in een ander land bijvoorbeeld), als een later opgedoken nabestaande dat zou willen. Ook kwam het voorheen vaker voor dat iemand niet geïdentificeerd kon worden: de zogenoemde NN-doden. Van een overledene wordt soms DNA afgenomen, zodat later identificatie mogelijk is of een relatie met nabestaanden kan worden aangetoond.

Van de ongeveer 350 uitvaarten per jaar die de gemeente verzorgt (het aantal is vrij stabiel), is een klein deel een Eenzame Uitvaart: tien tot vijftien per jaar. Er wordt dan geen enkele nabestaande/vriend/buurvrouw op de uitvaart verwacht. De gemeente schakelt vervolgens stichting De Eenzame Uitvaart in, een ‘poule des doods’ van dichters die sinds 2002 een gedicht speciaal voor de overledene schrijven en op de uitvaart voordragen. ‘Dit vanuit de gedachte dat ieder mens de moeite waard is om over na te denken en het verdient om met speciaal voor hem of haar gekozen woorden begraven te worden’, aldus de website. Medewerkers van TRUP zijn zoveel mogelijk aanwezig op ‘grote, problematische en eenzame uitvaarten’. De verantwoordelijkheid blijft immers bij de gemeente liggen.

Tweede grafmonument van het Drugspastoraat Amsterdam.

De aula van de begraafplaats Sint Barbara in Amsterdam, die onlangs is gerestaureerd.

Identificatie

Traditioneel worden onbekende doden alleen op Sint Barbara begraven. Dat dit handig is, bleek bij een project uit 2010 van een cold caseteam van de politie. Tussen de 25 en 30 onbekende doden (soms door een misdrijf om het leven gekomen) werden toen opgegraven. Door verbeterde DNA-technieken zijn toen verscheidene overledenen alsnog geïdentificeerd en herbegraven in een speciaal vak van de politie. Hun graf is van een naamplaatje voorzien.

Johan Degenkamp bij het graf van een onbekende dode, die later is geïdentificeerd.

Onbekende personen worden overigens standaard bovenaan begraven (in een graf van drie). Graven van NN-doden moeten bij burgemeester en wethouders worden gemeld als de tien jaar zijn verstreken: die beslissen dan of het graf wordt geruimd of niet.

Sint Barbara, een 'van oorsprong katholieke begraafplaats', nu voor iedereen, biedt al lang een laatste rustplaats aan minder bedeeden, zoals daklozen die hier via de organisatie Hulp voor Onbehuisden gebracht werden. Later kwam daar het Drugspastoraat Amsterdam bij. In samenwerking met de gemeente is een gemeenschappelijk graf ingericht. Voormalige beheerder Johan Degenkamp heeft het ontwerp voor het monument gemaakt. Aan weerszijden staan platen met de namen van de overledenen. Toen dit grafveld vol was, is een tweede monument gemaakt waarbij eveneens aan weerszijden begraven kan worden. 'Dat scheelt in de kosten', aldus Degenkamp.

Lange tijd heeft Sint Barbara armlastige doden gratis begraven 'omdat het paste bij onze doelstelling.' Nu worden de uitvaarten door de gemeente vergoed. 'Maar', zo zegt Degenkamp stellig, 'je mag nooit aan een uitvaart zien dat iemand voor een dubbeltje is geboren en nooit een kwartje is geworden.'

Liesbeth Vermeulen

Praktische informatie

Amsterdam telt 800.000 inwoners, in 2015 overleden 5425 mensen

Begraafplaats Sint Barbara - Spaarndammerdijk 312
stbarbara-amsterdam.nl
eenzameuitvaart.nl